

1. Vaikuttavuustavoite

Reilun ruokamurroksen toteuttaminen ja maatalouden ilmastopäästöjen vähentäminen tulevat vaikuttamaan merkittävästi koko ruokajärjestelmän toimintaan. Ruokamurrokseen liittyvässä päätöksenteossa on tärkeää huomioida ilmastotoimien kohteena olevat ryhmät, sekä heidän mahdollisuutensa toteuttaa tarvittavia muutoksia. Murrospolkuja koskevan mallinnustyön lisäksi olemme Just foodissa etsineet ratkaisuja reiluihin ilmastotoimiin eri toimijoiden kanssa toteutetuissa tapaustutkimuksissa. Tapaustutkimuksilla olemme halunneet vahvistaa myös niiden toimijoiden ääntä, jotka usein jäävät päätöksenteon ulkopuolelle, ja tuoda heidät mukaan yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Tapaustutkimuksissa etsittiin toimintamalleja, jotka huomioivat erilaisten toimijoiden valmiudet ja mahdollisuudet muutokseen.

Vaikuttavuustavoitteenamme on ollut:

- etsiä käytännön ratkaisuja reiluun ruokamurrokseen niin, että toimien kohteena olevien ryhmien mahdollisuudet ja kyvyt muutokseen huomioidaan paremmin;
- vahvistaa näiden ryhmien osallisuutta reilua ruokamurrosta koskevassa päätöksenteossa.

2. Mitä ohjelman tavoitetta vaikuttavuuskertomus käsittelee?

Just food etsii tapaustutkimuksilla käytännön ratkaisuja ja vahvistaa toimijoiden osallisuutta reilua ruokamurrosta koskevassa päätöksenteossa.

3. Keinot

Tapaustutkimuksissa ja Living Lab:ssa työmenetelmät ovat osallistavia.

Tapaustutkimuksissa etsitään toimintamalleja, jotka huomioivat ja tukevat eri toimijoiden kykyä muutokseen. Tämä tutkimusote edellyttää tutkijoilta kykyä heittäytyä ja etsiä ratkaisuja yhdessä toimijoiden kanssa. Käytännön tapaustutkimukset ovat tuoneet tutkimuskysymykset käytännön konkretian tasolle ja yhteistyö toimijoiden kanssa on ollut palkitsevaa. Yhteistutkimus opettaa tekijäänsä, ja olemmekin tutkimuksen lomassa pyrkineet myös kriittisesti reflektoida yhteistutkimuksesta saatuja oppeja (Huan-Niemi et al. 2023) ja välittäneet oppeja kestävyystieteen menetelmälliseen kehitykseen (Kaljonen ym. 2024; Soini ym. 2022; 2025).

Käytännön tapaustutkimukset ovat tuottaneet paljon lisäymmärrystä siitä miten eri murrospolkuihin sisältyviä toimia voidaan toteuttaa käytännössä

niin, että toimien kohteena olevien ryhmien mahdollisuudet ja kyvyt muutokseen huomioidaan paremmin. Hankkeen 1. kaudella etsimme reiluja ratkaisuja yhdessä maidontuottajien, ruokapalveluiden ja koululaisten sekä varusmiesten, ja kumppanuusmaatalouden toimijoiden kanssa. Hankkeen 2. kaudella keskittimme tutkimus- ja kehittämisresurssit turvemaiden käyttöä ja ohjauskeinoja pohtivaan Living lab:iin.

4. Havainnot konkreettisista vaikutuksista

Yhteistyö Valion ja maidontuottajien kanssa

Valion maidontuottajien kanssa tehdyn tapaustutkimuksen tavoitteena oli tuoda viljelijöiden näkemykset reiluudesta vahvemmin osaksi Valion ilmastotoimia. Yhteistyössä Valion kanssa tutkimme miten maidontuottajat näkevät mahdollisuudet hiilineutraalin maitoketjun kehittämiseen ja miten heidän näkemyksensä voidaan huomioida paremmin päätöksenteossa. Tutkimus perustuu laajaan Valion maidontuottajien kanssa tehtyihin haastatteluihin. Lisäksi järjestimme tuottajille aiheeseen liittyviä työpajoja yhdessä stnMULTA ja Carbon Action hankkeiden kanssa.

Tutkimuksesta raportoitii yhteisissä tapaamisissa ja tuloksia esiteltiin myös Valion Carbon Science – seminaarin posterinäyttelyssä 25.10.2022. Tutkimus tuotti lisäymmärrystä siitä, miten viljelijät kokevat ilmastotoimien reiluuden ja miten viljelijät voitaisiin paremmin huomioida myös osana Valion Hiili-neutraali maitoketju -ohjelman toteutusta (Puupponen ym. 2022; Lonkila ym. 2026).

Turvemaiden Living lab

Turvemaiden Living lab:ssä etsimme ratkaisuja turvemaiden tulevaisuuden käytölle ja ohjauskeinoille yhdessä alueellisten toimijoiden kanssa. Living lab on käyttäjälähtöistä tutkimus-, kehitys- tai innovaatiotoimintaa, jossa ratkaisuja erilaisiin asioihin etsitään yhdessä niiden kanssa, joita asia koskee. Maankäytön muutoksiin perustuvia murrospolkuja on edistettävä vahvasti yhdessä ja niiden kanssa, joita murros eniten koskettaa. Esimerkiksi turvepeltojen jättäminen pois viljelystä voi vaikuttaa tiettyjen elinkeinojen dramaattiseen muutoksen joidenkin kuntien alueella. Vaikutukset ulottuisivat ei vain yksittäisiin viljelijöihin, vaan koko alueen elinkeinorakenteeseen.

Living Lab:ssä kehitystyötä tehtiin yhdessä nurmeslaisten maanviljelijöiden sekä alueellisten ja kansallisten sidosryhmien kanssa. Living lab'in tavoitteena oli kehittää yhdessä turvepeltojen käytön ratkaisuja, jotka ovat turvepeltojen omistajille hyväksyttäviä ja taloudellisesti järkeviä ja jotka mahdollistavat maatalouden kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisen (Huan-Niemi et al. 2023; 2026).

Living lab toiminta alkoi keväällä 2023 yhteisellä palaverilla Pohjois-Karjalassa sijaitsevien sidosryhmien kanssa. Kesällä 2023 sidosryhmien edustajat

sekä turvemaita viljeleviä nurmeslaisia maanviljelijöitä haastateltiin ja marraskuussa 2023 Nurmeksessa pidettiin turvepeltojen tulevaisuuden käyttöä pohtiva työpaja, johon osallistuivat paikalliset maanviljelijät sekä sidosryhmien edustajat ja tutkijat. Keväällä 2024 järjestettiin työpaja hallinnon, yritysten ja kansalaisjärjestöjen edustajille. Syksyllä 2024 järjestettiin yhteinen työpaja kaikille mukana oleille maanviljelijöille ja muille sidosryhmille ja tavoitteena oli tehdä yhdessä turvemaiden kestäväälle käytölle toimivia tulevaisuuspolkuja. Työpajaan osallistui myös maa- ja metsätalousministeriö, joten työpajan tulokset ja kaikkien osapuolten hyväksymät maankäytön ratkaisuehdotukset olivat välittömästi politiikan valmistelijoiden käytettävissä.

Viljelijät, sidosryhmien edustajat ja tutkijat pitivät työpajoja hyödyllisinä. Jotkut viljelijät kertoivat, että ennen työpajoja heidän suhtautumisensa ehdotuksiin turvepeltojen käytön muuttamisesta oli huomattavasti varauksellisempaa, kuin työpajojen jälkeen. Turvemaiden Living lab osallistuneet sidosryhmät olivat: nurmeslaisia maatalousyrittäjiä,

MTK, Ely-keskus, Maanmittauslaitos, ProAgria, Nurmeksen ja Lieksan kaupungit, Pielisen-Karjalan kehittämissyhistys Oy (PIKES), Karhunkylän kyläyhdistys, maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, huoltovarmuuskeskus, Atria, Valio, SOK ja tutkijoi.

Kestävä kouluruoka

Kouluruokaan liittyvän tapaustutkimusten tavoitteena oli kehittää kestävä kouluruokailua yhteistyössä ruokapalveluiden ja oppilaiden kanssa. Halusimme varmistaa, että myös oppilaiden omat näkemykset, kokemukset ja kehittämis ehdotukset tulevat huomioituksi kouluruokailun uudistamisessa. Lisäksi tavoitteena oli vahvistaa ymmärrystä siitä, mitä oppilaat itse pitävät tärkeänä kouluruokailussa ja miten ruokaympäristöä voidaan kehittää tukemaan ilmastokestävyyttä.

Tapaustutkimukseen osallistuivat Palvelukeskus Helsinki sekä Muuramen kunnan ruokapalvelut. Järjestimme Muuramessa ja Helsingissä ruokapajojen ja makuraatien sarjat ala- ja yläkoulujen, sekä Muuramessa myös lukion kanssa. Ruokapajoissa testattiin ns. Photo Voice -menetelmää oppilaiden ilmastoystävällistä kouluruokaa koskevien kehittämisideoiden työstämisessä.

Kehittämistyö on tuottanut konkreettisia ratkaisuja kasvisruuan lisäämiseen ja kouluruokailun ilmastokestävyyden parantamiseen. Tulokset ovat kiitettävänä keittokirjassa (Tykkyläinen ym. 2022), resepteissä ja videoissa

(<https://www.youtube.com/watch?v=APLedNlYYGM>), joita on hyödynnetty sekä Suomessa että kansainvälisesti (Pastorino et al. 2024; 2025). Oppilaiden osallistaminen toi esiin, mitä he itse pitävät tärkeänä kouluruokailun kehittämisessä: pelkkä kasvisruokien lisääminen ei riitä, vaan ruokaympäristöä tulee tarkastella kokonaisuutena. Oppilaat korostivat erityisesti viihtyisää ruokailuhetkeä, rauhallista ruokailuaikaa ja ruuan houkuttelevuutta.

Tulokset osoittavat, että reilu ja ilmastokestävä kouluruokailu edellyttää ruuan maittavuuden ja kasvisvaihtoehtojen lisäksi panostusta

ruokailuympäristöön ja ruokailun sosiaaliseen laatuun (Tykkyläinen et al. 2022). Tulokset ovat vahvistaneet ymmärrystä siitä, miten kouluruokailulla voidaan edistää ilmasto- ja hyvinvointitavoitteita. Ne ovat vaikuttaneet sekä kansallisiin että kansainvälisiin keskusteluihin ja käytännön kehittämistyöhön. Kokonaisuutena työ on vahvistanut oppilaiden roolia kouluruokailun kehittämisessä ja tuonut heidän näkökulmansa osaksi ruokapolitiikkaa. Kestävän kouluruokailun oppien levittämiseksi olemme tehneet yhteistyötä myös MMM:n rahoittaman vastuulliset ruokapalvelut, KasvisPro ja ACE Life hankkeiden kanssa. Olemme tehneet yhteistyötä myös kansainvälisen kouluruoka- ja tutkijaverkoston kanssa ja välittäneet suomalaisesta kestävyystyöstä saatuja oppeja kansainvälisille areenoille esimerkiksi osana Nordic Diet Network:ia. Just food hankkeen tuloksia on hyödynnetty myös osana YK:n kouluruokakoalition julkaisemaa kestävän kouluruokailun edistämiseen tähtäävää raporttia ja julkilausumaa, joka julkaistiin 8.12.2023 osana COP28 ilmastokokousta Dubaissa. Kansainvälinen kouluruokakoalitio on yksi vahvimista verkostoista, joka käynnistettiin YK:n kansainvälisen ruokajärjestelmä huippukokouksen tiimoilta. Suomi on toiminut siinä puheenjohtajana yhdessä Ranskan kanssa. Brasilia liittyi puheenjohtajistoon vuonna 2023. Vuonna 2022 Suomen ulkomaankauppa ja kehitysministeri toimi myös Maailman ruokaohjelman kouluruokalähtetiläänä ja Just foodin englanninkielinen video oli mukana ulkoministeriön kouluruoka materiaalissa. Syksystä 2022 alkaen yhteistyö ruokapalveluiden kanssa jatkui varuskunnissa Leg4Lifen ja Leijona Cateringin kanssa. Testasimme uusia palkokasvireseptejä ja tutkimme ruokavaliomuutosten hyväksyttävyyttä varusmiesten ja -naisten keskuudessa. Marraskuun 2022 aikana Kainuun prikaatissa ja Upinniemen varuskunnissa uusia ruokia tarjottiin illallisilla kahden viikon ajan ja varusmiehet ja -naiset saivat antaa arvionsa ruoista osana palautekyselyä. Kyselyn tuloksista on valmisteilla vertaisarvioitu artikkeli yhteistyössä Leg4Lifen kanssa.

Ruokakansalaisuus:

Olemme halunneet vahvistaa ruokakansalaisuutta tekemällä tutkimusyhteistyötä kumppanuusmaataloutta (CSA) harjoittavien toimijoiden kanssa.

Kumppanuusmaatalouden tutkimusta tehtiin Jyväskylän seudulla toimivan yhteisöviljelmä JuurikasJKL:n ja Herttoniemen ruokaosuuskunnan ylläpitämän Kaupunkilaisten oman pellon kanssa. Tutkimuksen lähtökohtana oli ajatus, että CSA on itsessään reilun ja ilmastoviisaan ruokajärjestelmän kokeilu. Tavoitteena oli oppia yhteisöllisestä ruuantuotannosta, ruoan merkityksistä ja ruokatoimijuudesta sekä näihin liittyvistä reiluuskysymyksistä. Lisäksi osallistuimme toiminnan kehittämiseen yhdessä toimijoiden kanssa. Kumppanuusmaataloustutkimuksen tunnistamat vaihtoehtoisen ruuan tuottamisen ja hankkimisen mallin kriittiset käytännöt auttavat soveltamaan kumppanuusmaatalouden toimintatapaa erilaisissa olosuhteissa eri puolilla Suomea ja maailmaa.

Kumppanuusmaatalouden tutkimusta käsiteltiin toimijoiden tilaisuuksissa syksyllä 2020 keväällä 2021. CSA oli aiheena myös Marttojen kanssa toteutetussa Just food Talksissa. Tutkimuksen vaikuttavuutta lisättiin yhteistyöllä

KUMAKKA-hankkeen kanssa, joka on Ruralia-instituutin ja Luomuliiton yhteinen kehittämishanke. Kumppanuusmaatalouden parissa tehty tutkimus on syventänyt ymmärrystä ruokakansalaisuudesta (Turunen ym. 2023) ja kansalaisten osallistumisesta laajemmin (Huttunen ym. 2024).

5. Keskeiset julkaisut

Huan-Niemi, E., Huttunen, S., Jauhiainen, J., Laiho, R., Lonkila, A., Paloviita, A., Simola, S., Tribaldos, T., Niemi, J., 2026. A living lab approach to promote sustainable management of agricultural peatlands in Finland. *Agricultural and Food Science* 1–21. <https://doi.org/10.23986/afsci.177862>

Huan-Niemi, E., Huttunen, S., Paloviita, A., Puupponen, A., Lehtonen, H., Niemi, J., 2023. Action-oriented knowledge for sustainable management of organic soils in Finnish agriculture. *Agricultural and Food Science* 32, 36–49. <https://doi.org/10.23986/afsci.120743>

Huttunen, S., Kaljonen, M., Turunen, A. 2022. Participation for just sustainability transition governance - lessons from food systems. *Sustainability: Science, Practice and Policy* 18, 500-514. <https://doi.org/10.1080/15487733.2022.2088187>

Kaljonen M., Jacobi, J., Korhonen-Kurki, K., Lukkarinen, J., Ott, A. Peltomaa, J., Schneider, F., Tribaldos, T., Zaehringer, J. 2024. Reflexive use of methods: framework for navigating different types of knowledge and power in transformative research. *Sustainability Science* 19, 507-521 <https://doi.org/10.1007/s11625-023-01431-z>

Lonkila, A., Ott, A. Kaljonen, M. 2026. Balancing tensions for just transition: A case study of an agricultural cooperative's climate initiative. *Journal of Rural Studies* 126, 104228, <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2026.104228>.

Pastorino, S., Ulrika Backlund, Raffaella Bellanca, Danny Hunter, Minna Kaljonen, Samrat Singh, Melissa Vargas, Donal Bundy, Research Consortium White Paper writing team 2025. Planet-friendly school meals: opportunities to improve children's health and leverage change in food systems. *The Lancet Planetary Health* 9, Issue 11, 101181. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(24\)00302-4](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(24)00302-4)

Pastorino, Silvia; Springmann, Marco; Backlund, Ulrika; Kaljonen, Minna; Singh, Samrat; Hunter, Danny; Vargas, Melissa; Milani, Peiman; Bellanca, Raffaella; Eustachio Colombo, Patricia; +5 more... (2023) School meals and food systems: Rethinking the consequences for climate, environment, biodiversity, and food sovereignty. Discussion Paper. London School of Hygiene & Tropical Medicine, London. DOI: <https://doi.org/10.17037/PUBS.04671492>

Puupponen, A., Lonkila, A., Savikurki, A., Karttunen, K., Huttunen, S., Ott, A., 2022. Finnish dairy farmers' perceptions of justice in the transition to carbon-neutral farming. *Journal of Rural Studies* 90, 104–112. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2022.01.014>

Soini, K., Hukkinen, J., Kaljonen, M., Levänen, J., Munck af Rosenschöld 2022. Mitä kestävyystiede on? Teoksessa Halonen, T. Korhonen-Kurki, K., Niemelä, J. & Pietikäinen J. (toim.). Kestävyyden avaimet – Kestävyystieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteiselo, s. 17-56. Gaudeamus, Helsinki.

Soini, K., Hukkinen, J., Kaljonen, M., Levänen, J., Munck af Rosenschöld 2024. What is sustainability science? In Halonen, T. Korhonen-Kurki, K., Niemelä, J. & Pietikäinen J. (Eds.). The Avenues to Sustainability. Key Lessons from Sustainability Science, pp. 19-62. Gaudeamus, Helsinki. <https://doi.org/10.31885/9789523454903>

Turunen, A., Aro, R., Huttunen, S., 2023. Intra-Acting Food Citizenship in Community-Supported Agriculture in Finland. J Agric Environ Ethics 36, 15.
<https://doi.org/10.1007/s10806-023-09910-0>

Tykkyläinen, R. Kaljonen, M. Kortetmäki, T. Ritola, R., Salminen, J., Lehtinen, M., Saralahti, I. 2022. Kestävän kouluruokailun keittokirja. Nuorten ratkaisuja ruokapalveluille. Just food hankkeen julkaisuja 5/2022. https://issuu.com/suomenymparistokeskus/docs/just_food_05_2022